

УДК 94:329.73(477)"1929/..."(092)
DOI: 10.24919/2312-2595.11/53.272633

Андрій НЕЧЕПУРЕНКО

аспірант кафедри історії України та правознавства, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, вул. Івана Франка, 24, м. Дрогобич, Україна, індекс 82100 (neandrejka08@gmail.com)

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-9495-415X>

Бібліографічний опис статті: Нечепуренко, А. (2022). Олександр Голяк (1915–1946): життєвий та бойовий шлях (за матеріалами архівно-кримінальної справи). *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія Історія*, 11/53, 267–291. doi: <https://doi.org/10.24919/2312-2595.11/53.272633>.

ОЛЕКСАНДР ГОЛЯК (1915–1946): ЖИТТЄВИЙ ТА БОЙОВИЙ ШЛЯХ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ АРХІВНО-КРИМІНАЛЬНОЇ СПРАВИ)

Анотація. *Мета статті* – на основі архівно-кримінальної справи розкрити основні віхи біографії Олександра Голяка. **Методологічна основа** базується на принципах науковості, історизму, логічності та об'єктивності. При цьому використовуються загальнонаукові методи: аналізу, порівняння, узагальнення та спеціально-історичні: історико-порівняльний, біографічний, системний, періодизації та ін. **Наукова новизна дослідження** полягає у тому, що на основі невідомих документів зроблена спроба розкрити основні етапи життя та діяльності Олександра Голяка у 1930–1940-х рр. **Висновки.** Отже, вивчення життєвого та бойового шляху українських підпільників та повстанців має важливе як чисто наукове, виховне, так і пам'яттєве значення, оскільки спрямоване на формування своєрідного мартирологу та її політики пам'яті про учасників українського визвольного руху загалом і його учасників зокрема. О. Голяк («Ігор», «Кривоніс») пройшов доволі довгий шлях підпільними щаблями: член ОУН (1934), учасник Дрогобицької міської боївки (1934–1936), референт пропаганди Турківського повітового проводу ОУН (02.1942–10.1943), працівник референтури пропаганди

© Андрій Нечепуренко, 2022

ISSN 2312-2595 (Print) ISSN 2664-3715 (Online)

Львівського окружного проводу ОУН (10.1943–05.1944), політвиховник сотні «Буй-Тура» (03–08.1945). Заступник командира 473 відділу «Кривоноса» ТВ-24 «Маківка» ВО-4 (10–11.1945). Відзначимо, що О. Голяк попри очевидний моральний та фізичний тиск подавав неправдиву інформацію, називав людей за псевдонімами або ж подавав вигадані прізвища, про членів сім'ї взагалі говорив як про померлих. При цьому багато відомостей (поіменний склад підрозділів, контакти із місцевим населенням тощо), взагалі не озвучував або ж відверто подавав хибну інформацію. Перспективним напрямом дослідження є вивчення історії підвідділу 473.

Ключові слова: Олександр Голяк; ОУН; УПА; підвідділ; архівно-кримінальна справа.

Andrii NECHEPURENKO

Postgraduate Student of the Department of History of Ukraine and Law, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, 24, Ivan Franko Str., Drohobych, Ukraine, postal code 82100 (neandrejka08@gmail.com)

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-9495-415X>

To cite this article: Nechepurenko, A. (2022). Oleksandr Holiak (1915–1946): zhyttievyy ta boiovyi shliakh (za materialamy arkhivno-kryminalnoi spravy) [Oleksandr Holiak (1915–1946): life and combat path (based on archive criminal case materials)]. *Problemy humanitarnykh nauk: zbirnyk naukovykh prats Drohobyt'skoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Seriiia Istoriiia – Problems of Humanities. History Series: a collection of scientific articles of the Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, 11/53*, 267–291. doi: <https://doi.org/10.24919/2312-2595.11/53.272633> [in Ukrainian].

OLEKSANDR HOLIAK (1915–1946): LIFE AND COMBAT PATH (BASED ON ARCHIVE CRIMINAL CASE MATERIALS)

Summary. *The purpose of the article is to reveal the main milestones of Oleksandr Holyak's biography on the basis of the archival and criminal case. The methodological basis is based on the principles of scientificity, historicism, logic and objectivity. At the same time, general scientific methods are used: analysis, comparison, generalization, and special-historical methods: historical-comparative, biographical, systematic, periodization, etc. The scientific novelty of the research lies in*

the fact that, on the basis of unknown documents, an attempt was made to reveal the main stages of Oleksandr Holiak's life and activity in the 1930s and 1940s. Conclusions. Thus, the study of the life and combat path of Ukrainian underground and insurgents has an important purely scientific, educational, and commemorative value. Because it is aimed at the formation of a kind of martyrology and politics of memory about the participants of the Ukrainian liberation movement in general and its participants in particular. O. Holiak ("Thor", "Kryvonis") went quite a long way through the underground levels: a member of the OUN (1934), a participant in the Drohobych city fighting (1934–1936), a propaganda officer of the OUN Turka district branch (02.1942–10.1943), an employee of the office of propaganda of the OUN Lviv district branch (10.1943–05.1944), political educator of the Bui-Tura hundred (03–08.1945). Deputy commander of the 473rd department "Kryvonis" TV-24 "Makivka" VO-4 (10–11.1945). It should be noted that despite obvious moral and physical pressure, O. Holiak provided false information, called people by pseudonyms or provided fictitious surnames, and generally spoke of family members as if they were dead. At the same time, he did not provide a lot of information (names of units, contacts with the local population, etc.) at all or openly provided false information. A promising area of research is the study of the history of subdivision 473.

Key words: *Oleksandr Golyak; OUN; UPA; subdivision; archival and criminal case.*

Постановка проблеми. Біографістика українського визвольного руху перебуває ще на початковому етапі вивчення, оскільки щодо лише незначної частини учасників українського визвольного руху існують наукові біографії. При цьому такі біографії відсутні як на керівників найвищого, так і більшою мірою на учасників найнижчого рівня. Безумовно, у багатьох випадках зумовлюється це об'єктивною відсутністю джерельного матеріалу. Саме до таких невивчених історичних постатей належить Олександр Голяк. Висвітлити його життєвий та бойовий шлях допоможуть матеріалами архівно-кримінальної справи. Попри увесь суб'єктивізм, присутній у них, це джерело містить важливі, часто єдині, відомості до його біографії.

Мета статті – на основі архівно-кримінальної справи розкрити основні віхи біографії Олександра Голяка.

Виклад основного матеріалу. Постать О. Голяка («Ігор», «Кривоніс») не знайшла окремого вивчення у науковій чи науково-

популярній літературі. Уперше про нього (зі слів дружини Галини Колос-Голяк) написав відомий історик українського визвольного руху Григорій Дем'ян (Дем'ян, 1994). Дещо розширив інформацію про нього (у формі короткої енциклопедичної довідки) дослідник Василь Ільницький (Ільницький, 2019). У цій же статті автор подає інформацію про виконання завдання В. Стебляка-«Косара» 5–7 листопада 1945 р. на Закарпатті (Ільницький, 2019, с. 134–135). Окрема праця присвячена О. Голяку в українському науковому дискурсі відсутня. Заповнити цю лакуну покликана пропонується публікація.

Виклад основного матеріалу. Вивчення архівно-кримінальних справ, окрім встановлення доволі точних біографічних даних дає змогу простежити і важливі деталі адміністративно-територіальної, внутрішньоорганізаційної структури, особливостей функціонування та взаємодії ОУН і УПА. Звісно, що потрібно враховувати і той суб'єктивізм, який, безумовно, присутній у кожній кримінальній справі.

Справа заведена 18 січня 1948 р., а завершена 14 жовтня 1946 р хоча останній документ – висновок по архівній кримінальній справі № 55704 щодо О.І. Голяка, датований 31 жовтня 1997 р. Архівно-кримінальна справа декілька разів змінювала номер – початковий 3765/986, відтак вона мала – 31779, останній (актуальний) – 55704. Відповідно до опису, у справі міститься 21 документ (хоча реально їх більше, бо додавали після слідства та засудження). 3-поміж них протоколи допитів за 28 листопада, 30 листопада (начальник розвідувального відділу 215 стрілецького полку внутрішніх військ НКВС лейтенант Семіхов), 10 грудня (начальник 3 відділу УББ НКВС УРСР майор Співаковський) 1945 р., 29 червня (заступник начальника відділення 3 відділу УББ МВС УРСР капітан Рабінювич) 1946 р. До справи долучені й інші обов'язкові документи – постанова про обрання міри запобіжного заходу від 18 січня 1946 р. та постанова на арешт від 18 січня 1946 р. підготовлені старшим слідчим УББ НКВС УРСР лейтенантом Швидким, затверджені начальником УНКВС по Станіславській області підполковником Неізмайловим, санкціоновані помічником воєнного прокурора Прикарпатського військового округу та погоджені начальником слідчого відділу ВББ УНКВС Станіславської області майором Співаковським.

Початкові документи справи одразу інформують про час та обставини затримання О. Голяка. Відповідно до протоколу 1 роти 1 батальйону 215 стрілецького полку від 27 листопада 1945 р. зазначалося, що у цей же день група бійців під керівництвом старшого лейтенанта Земскова виїжджаючи у с. Семичів, помітила біля школи чотирьох осідланих коней, а відтак із школи вибігли чотири озброєні підпільники та відкрили вогонь по автомобілю і почали втікати. По них силовики також почали стріляти, в результаті було вбито двох, один втік, а четвертий – О. Голяк – підняв руки і здався в полон. При обшуку у нього вилучили: автомат ППШ (№ 392, який здали на склад бойового забезпечення 215 стрілецького полку НКВС (АУСБУ ЛО, спр. 55704, арк. 9)) та сумку із документами. Затримання о 14.00 провів старший лейтенант Земсков разом із 8 червоноармійцями (АУСБУ ЛО, спр. 55704, арк. 4). Певне здивування викликає й наявність у справі документа про цілком типовий випадок для таких ситуацій (тобто документального визнання факту крадіжки). Так, в акті за 27 листопада 1945 р. (складений заступником командира 215 стрілецького полку внутрішніх військ НКВС старшим лейтенантом Земсковим, підписаний червоноармійцями Грачовим, Семьоновим і другим секретарем Вигодського районного комітету КП(б)У Хирним) зазначалося, що під час операції із захоплення цього ж дня бійці РККА відділу майора Шарова у захопленого О. Голяка забрали пістолет ТТ, гранату, бінокль, кишеньковий годинник «Докс» та присвоїли їх собі (очевидно, факт набрав розголосу оскільки йшлося про крадіжку зброї) (АУСБУ ЛО, спр. 55704, арк. 8).

Обов'язковим документом кожної кримінальної справи є анкета заарештованого, у якій, окрім власних суто біографічних, даних містяться і словесні описи зовнішності. Зокрема, про О. Голяка у його ж кримінальній справі зберігся запис: «високого зросту, худорлявий, волосся чорне, очі чорні, ніс великий». При цьому подавалася хибна дата його арешту 18 січня 1946 р. (сам опис було складено 29 червня 1946 р.) (АУСБУ ЛО, спр. 55704, арк. 7зв.). Тобто документи кримінальної справи дооформлювалися лише у 1946 р.

Найрозлогіший та найповніший протокол допиту О. Голяка був записаний 10 грудня 1945 р. (допит проводив начальник 3 відділу УББ НКВС УРСР майор Співаковський). У ньому надавалася

уся інформація про життєвий та бойовий шлях. Зокрема, сам О. Голяк відзначав, що у 1919–1920 рр. померла його мати, в 1931 р. помер батько (в анкеті заарештованого були інші дані – батько Іван Іванович Голяк (помер 1934 р.), мати – Марія Андріївна Голяк (померла 1919 р.) (АУСБУ ЛО, спр. 55704, арк. 6–7)), який працював чиновником страхового товариства у м. Дрогобич, де проживала й уся сім'я. Після смерті батьків у 1933 р. також померла і сестра (в анкеті заарештованого подається ім'я – Софія Іванівна Дубчина (1912 р.н., проживала у м. Перемишль) (АУСБУ ЛО, спр. 55704, арк. 6–7, арк. 24). У 1921 р. О. Голяк поступив на навчання у початкову школу, яку закінчив у 1925 р. Відтак почав навчатися в українській гімназії м. Дрогобич, яку зміг закінчити з певним часовим розривом лише у 1934 р. (через її закриття польською адміністрацією) (АУСБУ ЛО, спр. 55704, арк. 11а). Ще при житті батька Олександр навчався в «Українській Захоронці» (де готувався до навчання у гімназії). Після закінчення гімназії, того ж року поступив на навчання у Гірничий інститут у м. Дрогобич (заочна форма), який не закінчив, оскільки із другого курсу був виключений і відповідно скласти екзамени для отримання диплому не зміг (двічі арештовувався польською поліцією (АУСБУ ЛО, спр. 55704, арк. 24). Підкреслимо, що на допиті О. Голяк все ж стверджує, що практично отримав спеціальність інженера із нафтовидобутку (АУСБУ ЛО, спр. 55704, арк. 24).

У протоколі допиту від 10 грудня 1945 р. деталізує попередню інформацію про арешти. Зокрема, він двічі заарештовувався польською поліцією через те, що у 1934 р. був учасником студентського антипольського бунту, організованого ОУН по усій Західній Україні. Так, під керівництвом студентів націоналістично налаштоване населення знищувало усі польські емблеми, портрети, плакати, розбивало вікна державних установ, било окремих поляків на знак протесту проти заборони польським урядом навчання українською мовою. У результаті, значну кількість студентів було заарештовано, в тому числі і О. Голяка. В ув'язненні перебував впродовж шести місяців (м. Самбір), але через недоведеність складу злочину був звільнений. Наприкінці 1935 р. О. Голяка заарештували вдруге за підозрою у причетності до ОУН. Перебував під слідством (м. Самбір) чотири місяці та був звільнений на початку 1936 р., знову ж таки через недоведеність складу злочину. Членом ОУН О. Голяк

став ще навесні 1934 р. Завербував його Юліан Герасимчук-«Сорочич» (однокласник по гімназії, син священника одного із сіл Дрогобицького району) (АУСБУ ЛО, спр. 55704, арк. 11а-11а зв., 25). До речі, у власноручних свідченнях О. Голяк так пояснював свій вступ до українського визвольного руху: «Основною причиною, що я знаходився в УПА є слідуючі обставини: Будучи ще молодим студентом я бачив переслідування українців польською владою і мій ум бунтувався проти того ... основною діяльністю членів-студентів було організування демонстрацій і поширювання націоналістичної літератури» (АУСБУ ЛО, спр. 55704, арк. 15).

Упродовж усього перебування у підпіллі О. Голяк використовував тільки псевдо «Ігор», а перейшовши в УПА, – «Кривоніс». Одразу після вступу в ОУН на початку 1934 р., впродовж двох місяців займався поширенням націоналістичної літератури серед гімназистів (АУСБУ ЛО, спр. 55704, арк. 26).

У подальших протоколах О. Голяк значно детальніше розповідає про свою діяльність в ОУН у 1930-х рр. Так, у середині 1934 р. його було переведено для роботи у боївку ОУН, у якій він перебував до 1936 р., тобто до мобілізації у польське військо. Хоча уже у 1938–1940 рр. стверджує, що фактично був пасивним членом організації.

Слідчого у деталях цікавили чисельність, склад та напрями роботи боївки у м. Дрогобич, у якій О. Голяк перебував упродовж 1934–1936 рр. Відтак він стверджував, що до неї входили: керівник боївки Юліан Герасимчук-«Сорочич», заступник керівника боївки Теодор Гнатів-«Всеволод» (надалі працював інструктором-пропагандистом при курені «Бойків», мабуть, свідомо приховував справжнє прізвище політвиховника куреня Г. Дулина) та учасники «Михаць», Богдан Синишин, Олександр Голяк (АУСБУ ЛО, спр. 55704, арк. 33). Практична діяльність боївки полягала у здійсненні терористичних та диверсійних актів, проведенні експропріації, а також в інших активних діях, спрямованих до зміцнення впливу ОУН.

О. Голяк наголошує і на тому, що у 1930-х рр. під час його перебування у боївці по усій Західній Україні широко проводилися акти терору і диверсії як протест проти пригнічення поляками українського населення. Для цього спеціально створювалися так звані спецбоївки у селах, палили поміщицьке майно, у містах і селах вбивали найбільш ворожих українському населенню чиновників

польської адміністрації і передовсім поліції та жандармерії. Велику активність при цьому проявляли боївки Львівської, Тернопільської і Станіславської областей. Там були часті випадки нападів на банки, пошти та інші державні установи, із метою вилучення коштів на організаційні потреби. Зокрема, він згадував про випадки нападів на пошти біля Біберки, Городка Львівської області, коли боївка захопила 120 000 польських злотих та напад на радянське консульство у Львові (АУСБУ ЛО, спр. 55704, арк. 34).

У 1935 р. О. Голяк спільно із боївкою під керівництвом Ю. Герасимчука-«Сорочича», маючи дані, що в українця адвоката Володимира Ільницького, є стеклогляф і друкарські машинки, вирішили здійснити на нього напад. Основна мета – друкарський технікум а також гроші для потреб організації. Водночас оунівці вважали це своєрідним актом помсти за його пропольську позицію. То ж улітку 1935 р. боївка здійснила задумане.

Інших активних дій боївка впродовж 1934–1936 рр., зі слів О. Голяка, не вчиняла, лише виконувала окремі доручення організації: перевезення пошти, придбання зброї та її вивчення. Насамперед навчалися користуватися револьвером, гранатами і вибуховими речовинами (АУСБУ ЛО, спр. 55704, арк. 35).

У протоколі допиту від 30 листопада 1945 р. О. Голяк говорить, що як рядовий проходив службу у 7 полку артилерії польського війська у 1937–1938 рр. рядовим (закінчив артилерійську школу підхорунжих, однак звання ніякого не отримав) (АУСБУ ЛО, спр. 55704, арк. 11а зв, 24). Цікавий та важливий фрагмент допиту – питання про сім'ю, який одразу свідчить про чітку позицію приховати інформацію, і у такий спосіб, відвести удар від родини. На питання слідчого він вигадав легенду, що після приходу із польської армії 1938 р. почав зустрічатися із дівчиною, полькою за національністю. Далі вплітає цю інформацію в історію участі в підпіллі, також намагаючись применшити свою роботу в ОУН у 1930-х рр. Говорить, що після демобілізації із ним зв'язався учасник боївки ОУН студент факультету філософії Львівського університету Теодор Гнатів-«Всеволод» (мешканець м. Дрогобич) і провідник боївки – Юліан Герасимчук-«Сорочич» запропонували включитися в активну роботу та рекомендували припинити зустрічатися із дівчиною через її національність. Від діяльності в ОУН він не відмовився, але припинити стосунки із дівчиною-полькою навідвіз відмовився.

ся, відтак ця дівчина стала його дружиною (АУСБУ ЛО, спр. 55704, арк. 28). Далі О. Голяк дезінформує силовиків, при чому вони не ретельно вивчали свідчення, бо інакше б виявили недостовірну інформацію – помилкове ім'я та по батькові – Євгенія Павлівна Голяк (в анкеті заарештованого від 29 червня 1946 р.) або Олена Степанівна (у протоколі допиту за 30 листопада 1945 р.) (АУСБУ ЛО, спр. 55704, арк. 11а), яка за свідченням О. Голяка, загинула під час бомбардування у 1944 р. Львова. Дочка – Анна Олександрівна (1939 р. н.) (АУСБУ ЛО, спр. 55704, арк. 6–7). Насправді ж вона Галина Колос (після війни працювала завідувачкою початкової школи, змінивши своє прізвище на Поляк (простим дописуванням ще однієї палички до літери «Г»). Крім того, у подружжя було дві доньки – Зеновія та Ліда (Дем'ян, 1994). Дотримуючись своєї легенди, говорить чекістам, що через одруження із полькою з ОУН його не виключили, але практичної роботи не давали (АУСБУ ЛО, спр. 55704, арк. 28). Тобто О. Голяк намагався приховати інформацію про дружину та дітей, розуміючи, що вони однозначно будуть репресовані.

Очевидно, що в подальших свідченнях О. Голяк дотримувався створеної легенди. Так, упродовж 1938–1940 рр. він лікував перелом лівої руки, а після одужання працював бухгалтером на електростанції у м. Борислав / Дрогобич. 1940 р. поїхав до м. Львів, де на початку 1941 р. закінчив планово-економічні курси при Укрнафтокомбінаті, але на роботу так і не поступив, оскільки розпочалася війна. Із приходом німців до Львова, спочатку ніде не працював, а у 1942 р. його прийняли у протиповітряну оборону, де він до 1944 р. виконував функції санітара, для цього навіть пройшов шестимісячне навчання, а відтак втік із відділу протиповітряної оборони та перейшов на нелегальне становище (АУСБУ ЛО, спр. 55704, арк. 11а зв.).

До речі ще під час виїзду із Дрогобича О. Голяк повідомив провідника боївки Ю. Герасимчука, а той дав йому явку у м. Львів на вул. Академічний у студентський будинок, до студента медичного інституту Зайця (пароль – «1944 рік», пароллю у відповідь не вимагалось). О. Голяк із Зайцем зв'язався у Львові на початку 1941 р. (Заяць був організаційним провідником серед студентів м. Львів (АУСБУ ЛО, спр. 55704, арк. 32)). О. Голяк стверджує, що ніяких завдань не отримував, але зв'язковому «Славку» щомісячно передавав членські внески. Приблизно за тиждень до початку німецько-

радянської війни Заяць через «Славка» попросив О. Голяка з'явитися на збори, у яких мало приймати участь його звено ОУН, яке складалося із 7 осіб (О. Голяк до нього також входив). Практичної роботи звено не виконувало. Збори відбувалися у центрі міста у парку Костюшка. На цих зборах Заяць зробив заяву, що у найближчий час очікуються великі події, із Німеччини прибули два керівники ОУН та заборонив усім учасникам ОУН виїжджати (АУСБУ ЛО, спр. 55704, арк. 29). Крім того, Заяць повідомив, що члени ОУН найближчим часом мають отримати важливі завдання, до чого вони повинні готуватися. Через тиждень розпочалася війна, і О. Голяк через Зайця був зв'язаний із референтом відділу пропаганди Львівського окружного проводу ОУН, Йосифом Ліщинським-«Орликом» (прибув із еміграції). Від Зайця О. Голяк отримав завдання працювати зв'язковим між прибулими із Німеччини і Польщі членами ОУН та Й. Ліщинським. Практично ці особи зв'язувалися із Зайцем, потім із О. Голяком, а він уже їх передавав Й. Ліщинському-«Орлику». Мабуть з метою конспірації «Славко», який приводив цих осіб, не повинен був особисто їх зв'язувати із Й. Ліщинським. Кандидатура О. Голяка для налагодження таємного зв'язку підходила ідеально, оскільки він як людина, яка прибула із Дрогобича і не проявляла у м. Львів активності, саме як член ОУН, був найбільш законспірований (АУСБУ ЛО, спр. 55704, арк. 30).

Функції зв'язкового О. Голяк виконував до кінця 1941 р. У лютому 1942 р. із погодженням із Проводом ОУН Львівський окружний провід ОУН направив О. Голяка для пропагандистсько-організаційної роботи у Турківський район, у якому він перебував до жовтня 1943 р. (АУСБУ ЛО, спр. 55704, арк. 26). Фактично виконував обов'язки референта пропаганди Турківського повітового проводу ОУН (02.1942–10.1943).

Це було викликано тим, що у низці районів, особливо Дрогобицької області, прибулі з закордону учасники ОУН (м) почали проявляти підвищену активність, намагаючись підпорядкувати собі місцеві оунівські організації. Зокрема, до функцій О. Голяка входила допомога районному провіднику Миколі Рожнятовському в обмеженні впливу мельниківців. Саме таку допомогу в Проводу ОУН просив сам М. Рожнятовський. Після зміцнення організації у цьому районі, тобто після зменшення впливу мельниківців О. Голяк повернувся до Львова. До того часу Зайця уже не було у Львові, а

тому О. Голяку довелося звертатися напряму до Й. Ліщинського-«Орлика», який його залишив для роботи пропагандистом окружного проводу ОУН. Відтак у жовтні 1943 р. О. Голяк був включений до референтури пропаганди Львівського окружного проводу ОУН, і на цій роботі був до евакуації із м. Львів (10.1943–05.1944).

У зв'язку із наближенням фронту до Львова, надійшов наказ перевести окружний провід ОУН із міста у с. Скнилів Львівського району (АУСБУ ЛО, спр. 55704, арк. 31). Однак Олександр із проводом не виїхав, а з дозволу Й. Ліщинського залишився у Львові, щоб організувати виїзд сім'ї у безпечне місце. У квітні 1944 р. під час бомбардування міста радянськими літаками, дружина О. Голяка загинула, і йому довелося зайнятися прилаштування шестирічної доньки (тобто повторював цю легенду, щоб забезпечити свою сім'ю) (АУСБУ ЛО, спр. 55704, арк. 32).

У травні 1944 р., коли фронт підійшов до м. Тернопіль німці почали фізично здорове чоловіче населення забирати із собою і під час однієї із облав ввіймали О. Голяка та ешеленом етапували у напрямки Угорщини, але дорогою на станції Лавочне він втік і прибув у с. Кальне Дрогобицької області, де зустрівся із бандерівцями та пройшов перевірку СБ. Оскільки мав досвід служби у війську, одразу був скерований у вишкільну сотню, яка базувалася у цьому селі. У ній він повинен був зайняти посаду вишкільного інструктора. Через наближення фронту вишкільна сотня вимушена була відійти із села Кальне, а О. Голяк захворівши тифом залишився лікуватися у селі. Разом із ним були ще два підпільники та санітар УПА «Мак». Одразу після одужання Олександр почав працювати санітаром (пропрацював до березня 1945 р.) (АУСБУ ЛО, спр. 55704, арк. 11а зв., 37). У цей період його двічі допитувала СБ ОУН. Упродовж березня-серпня 1945 р. виконував обов'язки політвиховника сотні «Буй-Тура» (АУСБУ ЛО, спр. 55704, арк. 15зв.). Зокрема, розповідає, що у червні 1945 р. сотня Дмитра Суслинця-«Буй-Тура»¹

¹ Суслинець Дмитро Федорович («Буй-Тур», «Голота»; 03.12.1905, с. Верхня Рожанка Сколівського р-ну Львівської обл. – 27.11.1945, с. Сенечів Долинського р-ну Івано-Франківської обл.). Член ОУН (1932). Служив у Польському війську. У Карпатській Україні (1939). Організовував відділи УНС на Сколівщині Командир сотні імені Хмельницького куреня «Бойки» ТВ-24 «Маківка» (1944–1945). Командир підвідділу 473 ТВ-24 «Маківка» (зг. 4 кв. 1945). Нагороджений Бронзовим хрестом бойової заслуги (27.11.1945. Хорунжий УПА. Під час рейду на Закарпаття врятував

(дислокувалася у лісі біля с. Рожанка Славського району (АУСБУ ЛО, спр. 55704, арк. 37)). Відтак останній віддав наказ відправити сотню у Танявський ліс, Стрийського району у розташування штабу куреня «Бойків», у зв'язку із реорганізацією куреня. Саме тому запропонував О. Голяку іти разом. Прибувши у Танявський ліс він познайомився там із курінним – Михайлом Бобаничем-«Трясилом» (у своїх зізнаннях називає його Михайлом Бойком, свідомо обманюючи силовиків, намагаючись їх заплутати). Останній після розмови призначив його політреферентом сотні Дмитра Суслинця-«Буй-Тура» та присвоїв псевдо «Ігор» (до речі, пише, що там зустрівся із своїм знайомим із школи Теодором Гнатівим-«Всеволодом» і власне його рекомендація допомогла О. Голяку стати політвиховником (наказом від 17.06.1945 р.) підвідділу Дмитра Суслинця-«Буй-Тура»). Водночас Т. Гнатів пообіцяв допомогти йому перевестися із гірської місцевості на рівнину, і уже 22 липня на місце політвиховника прислали Антіна Бандуровича-«Беркута», О. Голяк лишився без функцій, очікуючи на переведення (АУСБУ ЛО, спр. 55704, арк. 15зв.). Тобто стверджував, що на цій посаді він пропрацював лише впродовж 17 червня – 24 липня 1945 р. Практичні завдання відділів і підвідділів ТВ 24 «Маківка» Д. Вітовський-«Зміюка» визначав такі: напади на військові об'єкти, склади, сільські ради і знищення документів, знищення співробітників органів НКВС-НКДБ та їх агентури, винищувальних батальйонів, ліквідація прибічників радянської адміністрації, вбивство офіційних працівників цих органів, здобуття у боях і нападах озброєння, продуктів харчування та одягу. Перешкоджання виконанню заходів радянської адміністрації по селах. У місцях, де розташовувалися прикордонні застави, намагалися паралізувати їхні заходи по боротьбі проти українських націоналістів, рекомендувалося здійснювати напади на окремі пости, ставлячи за мету поширення насамперед паніки серед прикордонників. Водночас він категорично забороняв знищувати медичні та ветеринарні пункти. Д. Вітовський вважав, що ці об'єкти важливі для самого населення, та й діяльність цих установ не наносила шкоди українському визвольному руху. Серед повстанців «Зміюка» рекомендував посилено їх навчати військової справи, оскільки УПА

від цілковитого розгрому дві чоти. Похований на цвинтарі біля церкви в с. Сенечів Долинського р-ну Івано-Франківської обл.

потребувала вишколених кадрів та й кожен потенційно міг бути призначений на командну посаду (ГДА СБУ, ф. 2-н, оп. 107, спр. 1, арк. 282; АУСБУ ЛО, спр. 55704, арк. 41).

У середині листопада 1945 р. «Зміюка» дещо конкретизував завдання підвідділам, давши спеціальні завдання диверсійно-терористичного характеру: 1) знищувати потяги, залізничні колії та мости; 2) знищувати усі засоби зв'язку, навіть телеграфні стовпи та проводи (АУСБУ ЛО, спр. 55704, арк. 56).

Завданням УПА «Зміюка» визначав не тільки ведення партизанської збройної боротьби, але і поширення політичного впливу ОУН і УПА як на Західній Україні, так і за її межами. Визначалося, що одним з головних напрямів стає пропагандистська робота із мешканцями східних областей України, через яких необхідно було розвивати політичну, організаційну і пропагандистську роботу на Сході України. Першочергово рекомендувалося поширювати свій вплив на інтелігенцію, а для цього у будь-який спосіб допомагати їй, зокрема матеріально (АУСБУ ЛО, спр. 55704, арк. 40). Д. Вітовський особливо наголошував на роботі із сільськими вчителями. Активну роботу необхідно було проводити і серед демобілізованих червоноармійців, які приїздили у відпустку, та репатріантів.

Виконуючи ці вказівки «Зміюки», сотня «Буй-Тура» у якій був О. Голяк, у середині липня 1945 р. обстріляла з міномета прикордонну заставу у с. Сенечів Вигодського району (АУСБУ ЛО, спр. 55704, арк. 41). Відтак підрозділ «Буй-Тура» напав на сільраду с. Тернавка Славського району, спалив усі документи та навіть мав намір ліквідувати голову сільради, але його не було у приміщенні (АУСБУ ЛО, спр. 55704, арк. 42).

Відтак О. Голяка зарахували до керівного складу. 24 липня курінь Михайла Бойка-«Трясила» отримав наказ від командира ТВ 24 «Маківка» Д. Вітовського-«Зміюки» вирушити у рейд (АУСБУ ЛО, спр. 55704, арк. 12). Зокрема 24 липня 1945 р., сотня «Буй-Тура» дислокувалася у селі Верхня Рожанка Славського району, куди прибув курінний Михайло Бобанич-«Трясило» із своїм штабом і військовим з'єднанням, окрім сотні Василя Андрейківа-«Скакуна». М. Бобанич-«Трясило» сказав, що має наказ «Зміюки» направитися із куренем у Чехословаччину для того, щоб показати місцевому населенню наявність українських повстанських сил, добре озброєння, обмундирування та дисциплінованість. Окрім того, до складу кожної

сотні входив політреферент, який мав збирати населення та вести агітаційну роботу (АУСБУ ЛО, спр. 55704, арк. 42).

Відтак курінь «Бойків» на чолі із курінним Михайлом Бобаничем-«Трясилом» пішов у рейд, через Закарпаття у Чехословаччину. Однак 30–40 км не дійшов до кордону (пройшов із с. Сенечів і Нижньої Рожанки до районного центру Поляна). Стверджує, що дорогою тривали жорстокі бої, у результаті яких із куреня у кількості 300 у строю залишилося 150 осіб, решту були вбиті (15 стрільців УПА), поранені, заарештовані, розбіглися. Курінний Михайло Бобанич-«Трясило» видав наказ повертатися назад дрібними групами по 5–10 осіб у Галичину (місце збору визначали Танявський ліс, де свого часу переформовувався курінь) (куди прийшли 9 серпня) (АУСБУ ЛО, спр. 55704, арк. 12).

О. Голяк говорить і про рейд у Чехословаччину куреня В. Андрусяка-«Різуна», під командуванням Павла Вацика-«Прута», з яким направився і Д. Вітовський-«Зміюка». Курінь дійшов до Чехословаччини, короткий час перебував у Польщі (зі слів учасників того рейду). Наприкінці 1945 р. курінь «Прута» повернувся із рейду назад і одна із його сотень під командуванням Дмитра Дзюрака-«Пирога» пішла у Станіславську область. Так, зі штабом сотні О. Голяк зустрічався у середині листопада у лісах між селами Рожанка і Либохора Славського району Дрогобицької області (АУСБУ ЛО, спр. 55704, арк. 43).

Після прибуття із рейду О. Голяк разом із «Буй-Туром» та ще 10 повстанцями переходувалися у лісах Славського району, аж до кінця вересня 1945 р. За цей час ніяких активних дій не проводили. Наприкінці вересня 1945 р., до лісу біля с. Бряза Болехівського району прибув «Зміюка» із підрозділом чисельністю 80–85 осіб. Після його прибуття стало відомо, що курінний Михайло Бобанич-«Трясило» ним понижений через невдалий рейд у Чехословаччину.

Упродовж жовтня листопада 1945 р. О. Голяк виконував функції заступника командира 473 відділу «Кривоноса» ТВ-24 «Маківка» ВО-4. У цей же час у розташування прибув зв'язковий від Дмитра Вітовського-«Зміюки» і попросив Дмитра Суслинця-«Буй-Тура» зібрати 70–80 осіб, відновити сотню та з'явитися до «Зміюки». Вийжджаючи до нього, «Буй-Тур» доручив О. Голяку організувати підрозділ. Після прибуття від Д. Вітовського-«Зміюки», «Буй-Тур» привіз наказ спалити приміщення колишньої прикордонної застави

у с. Сенечів Вигодського району Станіславської області. Таке завдання обґрунтовувалося тим, що його могли використовувати радянські силовики для розміщення там гарнізону.

2 жовтня 1945 р. о 18.00 у с. Рожанка Нижня Славського району підвідділ «Буй-Тура» здійснив напад на контору лісозаготівельної ділянки НКВС, де у той час перебували 70–80 червоноармійців (АУСБУ ЛО, спр. 55704, арк. 44). Мета нападу – захопити обмундирування із складу та зняття його із полонених чи загиблих червоноармійців і ним забезпечити підрозділ. Оточивши приміщення, де перебували червоноармійці, «Буй-Тур» розставив 4 кулемети із різних сторін цього приміщення і через посланих до них підпільників запропонував, вийти із приміщення та здати зброю. Червоноармійці вийшли із приміщення, а їхній командир здав наявний у нього автомат, не роблячи жодного пострілу (АУСБУ ЛО, спр. 55704, арк. 45, 90). Відтак із складу забрали 50 пар взуття, 60 тілогрійок, плащі та інше обмундирування. Крім того, із червоноармійців було знято взуття. Там же забрали продукти харчування, а склад із паливом, 5 автомашин і гараж спалили. Після виступу працівників групами по 20 осіб почали заводити у приміщення для розмови (АУСБУ ЛО, спр. 55704, арк. 91, 94–97).

8 жовтня 1945 р. за дорученням Дмитра Суслиця-«Буй-Тура» підпільник «Вишневий» із групою повстанців пограбували кооператив у селі Сенечів. Зокрема, керосин, сіль, яку, до речі, роздали місцевому населенню, а за допомогою керосину «Вишневий» підпалив приміщення прикордонної застави у селі. О. Голяк під час цього із двома роями прикривав «Вишневого» по обидві сторони дороги. Відтак приміщення прикордонної застави повністю згоріло.

23 жовтня 1945 р. відбулася й інша акція. Так, у ліс біля с. Плав'є Славського району, де дислокувався підрозділ, прибіг хлопчик (9–10 років) та повідомив, що у селі з'явилися радянські військовослужбовці (чоловік та жінка). Отримавши таку інформацію, повстанці відправили рій під керівництвом «Іскри» для їхньої ліквідації чи захоплення. У результаті перестрілки чоловік Мацеганюк загинув, а жінку вдалося захопити живою. Вона виявилася слідчою прокуратури Славського району. Із підводи, якою вони пересувалися, вилучили два автомати ППШ, одну автоматичну гвинтівку і гранату (АУСБУ ЛО, спр. 55704, арк. 46). Слідчу передали референтурі СБ районного проводу, яка перебувала у лісі між селами

Головецько і Козьова Славського району. Кущовий СБ с. Волосянка «Богдан» говорив, що після допиту слідчу Горюк звільнили. Уже самі силовики писали, що 24 жовтня слідча Горюк прийшла в НКВС і повідомила про загибель прокурора (АУСБУ ЛО, спр. 55704, арк. 92).

О. Голяк розповідає, що 20 жовтня 1945 р. Дмитро Суслинець-«Буй-Тур» отримав наказ від «Зміюки», у якому було вказано, що сотня реорганізовується у підвідділ № 473, а усім необхідно прийняти присягу. Для цього усі стрільці відправилися у ліс біля села Сукіль Болахівського району Станіславської області. Після прийняття присяги 31 жовтня усі повернулися (4 листопада) на попереднє місце у ліс Славського району, куди прибули 4 листопада. 5 листопада у розташування підвідділу прибув провідник Закарпатського проводу ОУН, член Проводу ОУН Василь Стебляк-«Косар». Він привіз наказ «Зміюки», щоб підвідділ «Буй-Тура» виділив йому у розпорядження 30 повстанців для виконання спеціального завдання.

У той час О. Голяк, заміщав «Буй-Тура» (який захворів), і, взявши із собою 30 стрільців, спільно із Василем Стебляком-«Косарем» та його особистою охороною (8 осіб) направився на Закарпаття (ГДА СБУ, ф. 2-н, оп. 107, спр. 1, арк. 283; АУСБУ ЛО, спр. 55704, арк. 47). «Косар» повідомив, що завдання рейду полягає у захопленні та доправленні у Провід ОУН декількох осіб, які видали члена Закарпатського проводу Д. Бандусяка-«Лопату» та ще одного керівного працівника ОУН, які загинули у вересні 1945 р. у Закарпатті під час оточення.

У ніч із 6 на 7 листопада прибули у с. Присліп, де їх обстріляли бійці винищувального батальйону. Під час бою загинув один боєць ВБ, а п'ять було захоплено. Натомість із повстанців лише одного поранили. Вдалося забрати один кулемет і гвинтівки (АУСБУ ЛО, спр. 55704, арк. 48). У цьому селі вдалося захопити секретаря районного партійного комітету із документами. Загалом у с. Присліп повстанці планували захопити чи знищити чотирьох осіб, причетних до загибелі Д. Бандусяка-«Лопати», але затримали тільки одного (на ім'я Василь). 8 листопада група повернулася назад, забравши із собою двох затриманих. Біля с. Сенечів Вигодського району, О. Голяк із своєю групою пішов у ліс, біля Славська Дрогобицької області, а «Комар» із охороною забрав затриманих і порт-

фель із документами секретаря райпарткому та відправився у напрямі с. Мізунь, Бряза Болехівського району Станіславської області, де, як він припускав, дислокувався Провід ОУН (АУСБУ ЛО, спр. 55704, арк. 49).

До речі, після допиту у Проводі ОУН, їх обидвох звільнили (через відсутність провини), більше того, секретарю райпарткому повернули портфель із тими ж документами: особистими партійними довідками, списками на сплату членських внесків і характеристиками окремих членів партії. Охоронці «Зміюки» дали записку станичному села Сенечів Вигодського району Миколі Сипливному-«Буревію», у якій Василь Стебляк-«Косар» просив забезпечити секретаря райкому та його попутника необхідними провідниками, щоб доправити їх через кордон у Закарпаття, вказавши їм найближчі та найбезпечніші шляхи. О. Голяк бачив двох провідників, а вже потім від Миколи Сипливого-«Буревія» довідався, що обидва затримані успішно повернулися додому (АУСБУ ЛО, спр. 55704, арк. 51).

У середині листопада 1945 р. 10 стрільців підвідділу «Буй-Тура», біля с. Нижня Рожанка зробили засідку та обстріляли одну із двох автомашин із бійцями НКВС. У результаті було поранено шість бійців.

Того ж місяця у районному центрі Славськ п'ять підпільників підвідділу напали на артіль і пограбували всі автомобілі та забрали незначну кількість взуття. Підвідділ мав завдання підготуватися напади на районний центр Славськ, зокрема, на райвідділ НКВС (звільнити ув'язнених), а також на інші державні та партійні установи, спалити їх приміщення та знищити радянський партійний актив. Планували напасти на різні бази, склади і ошадні каси, захоплювати товари, цінності, гроші та зброю. У цій акції мав брали участь підвідділ Д. Суслинця-«Буй-Тура» чисельністю 70 осіб та Д. Вітовський-«Зміюка» пообіцяв для виконання цього завдання надіслати двох мінометників (АУСБУ ЛО, спр. 55704, арк. 54).

Напад планували провести до кінця 1945 р. після ретельної розвідки (розташування, кількість озброєних відділів і радянського партійного активу). Відтак після збору всіх свідчень, «Буй-Тур» мав скласти план нападу і подати його на затвердження Д. Вітовському-«Зміюці».

При цьому О. Голяк говорить, що фактично із цілого куреня «Бойків» залишилася одна сотня «Буй-Тура», оскільки курінний Михайло Бобанич-«Трясило» був переданий суду за невдале командування куренем під час рейду. Сотенного цього куреня Омеляна Булака-«Шугая», який керував чотами Василя Гузія-«Чорноти», «Шугая», «Богдана», Василя Демківа-«Летуна», розстріляли (оскільки частина стрільців загинули, потрапили в полон, розбіглися, кинувши зброю). Василь Демків-«Летун» почав самостійно переховуватися і тільки одна сотня «Буй-Тура» зберегла свій склад та зброю. Саме через це «Зміюка» вирішив підпорядкувати сотню «Буй-Тура» із його підрозділом особисто собі та перейменувати у підвідділ № 473. Колишньому начальнику штабу куреня «Бойків» – Ярославу Івасиківу-«Гарматію», «Зміюка» запропонував створити підвідділ № 470 із залишків розбитого куреня «Бойків» за тим же принципом, що і підвідділ № 473 також із безпосереднім підпорядкуванням собі (АУСБУ ЛО, спр. 55704, арк. 55).

4 жовтня 1945 р. Дмитро Суслинець-«Буй-Тур» призначив О. Голяка чотовим підвідділу 473. Формування підвідділу відбувалося у лісі в районі с. Верхня Рожанка. 25 жовтня 1945 р. від Д. Вітовського-«Зміюки» був отриманий наказ (ч. 1/4 від 20 жовтня) про те, що 28 жовтня підвідділу 473 необхідно у повному складі прибути у ліс біля с. Бряза Болехівського району Станіславської області, тим же наказом «Зміюка» призначив О. Голяка заступником командира підвідділу 473 по адміністративній частині (перебував до дня арешту (АУСБУ ЛО, спр. 55704, арк. 15зв.)). Прибувши 28 жовтня у ліс біля с. Бряза, підвідділ перейшов на 4 км у ліс в районі с. Суکیل, де 31 жовтня увесь особовий склад підвідділу 473 виголосив присягу, яку приймав представник районного проводу ОУН, а Д. Вітовський-«Зміюка» у той час проводив саму присягу. Відтак «Зміюка» видав вказівки на зимовий період – у будь-який спосіб зберегти кадри до весни. Після цього підвідділ 473 перейшов у Нижню Рожанку (АУСБУ ЛО, спр. 55704, арк. 12зв.).

Наприкінці листопада 1945 р. підвідділ 473 у складі до осіб дислокувався у лісі у районі гори Чирак у північно-східному напрямі від с. Нижня Рожанка. На озброєнні мав 6 кулеметів (4 Дегтярьова і 2 угорських), 12 автоматів і решта гвинтівки, 90 гранат. 19 листопада 1945 р. Дмитро Суслинець-«Буй-Тур» відправив у район гори

Магура, що північніше 12–13 км. гори Чирак, 22 стрільців будувати дві кривки для зимівлі двох підвідділів (АУСБУ ЛО, спр. 55704, арк. 13зв.).

27 листопада О. Голяк, Дмитро Суслинець-«Буй-Тур», його ад'ютант Іван Берзак-«Лісовик» і стрілець «Калина» виїхали верхи на конях у с. Сенечів домовитися про те, щоб змолоти зерно (300 кг), довідатися, як триває робота із виправлення шкіри на півшубки. У с. Сенечів група зайшла у школу, але коли до неї підїхала автомашина із червоноармійцями, повстанці кинулися втікати і по них було відкрито вогонь. У результаті командир Дмитро Суслинець-«Буй-Тур» і стрілець «Калина» загинули, ад'ютант сотенного Іван Берзак-«Лісовик» був поранений, але втік, а О. Голяк здався у полон (АУСБУ ЛО, спр. 55704, арк. 13).

У протоколі допиту, окрім чисто біографічної інформації, подаються також дані, які стосуються закономірностей функціонування українського визвольного руху. Наприклад, заарештований говорить, що від 1 жовтня 1945 р. в УПА відбулися зміни: рій налічував – 10–15 стрільців, підвідділ 1–7 роїв (АУСБУ ЛО, спр. 55704, арк. 16).

Безумовну цінність мають і названі ним псевда керівних та рядових учасників підвідділів. Так, з-поміж ройових у його зізнаннях фігурують: «Осип», «Іскра», «Беркут», «Хмара», «Лісовий», «Орел» (ур. с. Бряза, колишній ройовий сотні «Буй-Тура»), Ілля Волос-«Грім» (ур. с. Коростів Сколівського р-ну, колишній ройовий сотні «Буй-Тура», у дивізії «Галичина»), Микола Свистун-«Сокира» (ур. с. Коростів Сколівського р-ну, колишній ройовий сотні «Буй-Тура», у дивізії «Галичина»). Називає він і чотових: Василь Гузій-«Чорнота» (ур. с. Тухолька), «Вишневий» (чотовий у чоті «Шугая», переведений на посаду військового референта районного проводу ОУН), Володимир Скоблик-«Довбуш» (ур. с. Дашава, чотовий сотні «Месників»), «Лев» (чотовий сотні «Месників»), Іван Шістка-«Голуб» (колишній чотовий «Буй-Тура»), Василь Андрейків-«Скакун» (колишній чотовий, засуджений до смертної кари) (АУСБУ ЛО, спр. 55704, арк. 16зв.). Серед відомих йому сотенних: «Буй-Тур» командир підвідділу 473 (ур. с. Верхня Рожанка – 27.11.1945, с. Сенечів); Ярослав Івасиків-«Гарматій» начальник штабу куреня «Бойків» (у дивізії «Галичина»); «Лис» колишній сотенний сотні «Месників»; Казимир-Ярослав Яворський-«Бей» со-

тенний у курені «Різуна», Дмитро Дзюрак-«Пиріг» – сотенний у курені «Прута» відділі «Різуна»; М. Фридер-«Нечай» сотенний сотні «Месники» (АУСБУ ЛО, спр. 55704, арк. 17).

До керівного складу підвідділу 473 входили сотенний «Буй-Тур», заступник по адміністративній частині О. Голяк, заступник по військовій частині Ярослав Юсип-«Журавель» (колишній курінний, понижений Д. Вітовським за те, що мав великі втрати у своєму курені під час бойового зіткнення із військами НКВС (АУСБУ ЛО, спр. 55704, арк. 60)), заступник по політичній частині Антін Бандурович-«Беркут», господарчий Яків Музикович-«Лис», чотовий Федір Волощук-«Осип», ройові «Іскра», «Беркут», «Хмара», ад'ютант Іван Берзак-«Лісовий» та два жандарми «Кремень», Михайло Кореневич-«Плющ». Підвідділ 473 підпорядковувався безпосередньо командирі ТВ 24 «Маківка» «Зміюці» (АУСБУ ЛО, спр. 55704, арк. 13зв.).

Одразу у першому протоколі допиту від 28 листопада 1945 р. називає склад підвідділу 473: «Холодний», «Явір», «Ярий», «Шелест», «Тріска», «Орел», «Буй-Тур», «Сойка», «Орел», «Сокіл», «Хрущ», Матвій Іванишин-«Мрак», «Бігун», «Сова», «Курчин», «Морозенко», «Довбош», «Гонта», «Клименко», «Чумак», «Коники», «Запорожець», «Козак», «Лет», Василь Марочкович-«Меч», «Сумний», Іван Марочкович-«Збруч», «Чорнявий», Федір Андрійчак-«Присадний», «Бук», Ярослав Кременський-«Скрегулець», «Веселий», «Буря» (АУСБУ ЛО, спр. 55704, арк. 11).

По лінії ОУН йому були відомі станичні: Микола Сипливий-«Буревій» – станичний с. Сенечів Вигодського району; Федір Саган-«Ромко» – станичний с. Верхня Рожанка; Василь Леляк-«Хмурий» – станичний с. Нижня Рожанка; Іван Луцик-«Лепкий» – станичний с. Волосянка; кушові: Василь Перик-«Сироток» – кушовий (з с. Либохора, ім'я Василь); Михайло Крілик-«Ромель» (з с. Волосянка); «Мороз» – кушовий (з Славського району) (АУСБУ ЛО, спр. 55704, арк. 17зв.); районні провідники: Михайло Блистів-«Остап» – провідник Славського районного проводу ОУН; «Іскра» – провідник Вигодського районного проводу ОУН; Степан Диркавець-«Орлик» – провідник Сколівського районного проводу ОУН (з м. Стрий) (АУСБУ ЛО, спр. 55704, арк. 18).

Окремо наголошує О. Голяк і на тому, що в ОУН і УПА було багато вихідців зі східних областей України, які туди влилися із ра-

дьянських партизанських відділів, Ча тощо (АУСБУ ЛО, спр. 55704, арк. 19зв.). Водночас він також говорить, що у підвідділі 473 було четверо східняків: «Явір» – старший стрілець підвідділу 473 (з Полтавщини); «Моряк» – мінометник, старший стрілець підвідділу 473 (з Білгорода); «Клименко» – заступник ройового підвідділу 473 (з Кіровоградщини); Іван Іваникович-«Грушенко» – заступник ройового підвідділу 473. Крім цих, він говорить, що бачив групу (приблизно 20 осіб) пропагандистів, яка приходила з концертом і повністю складалася із уродженців східних областей України (АУСБУ ЛО, спр. 55704, арк. 20зв.).

Також наголошує, що за окремими підвідділами були закріплені райони діяльності: підвідділ 473 – Славський і Боринський; підвідділ 470 – Сколівський і Стрийський; відділ «Різуна» – Станіславська область; сотня «Бея» – Болехівський і прилеглий Долинський райони (АУСБУ ЛО, спр. 55704, арк. 21).

Говорить і про інші, відомі йому сотні та місця їхнього оперативного використання: «Ліс» (Станіславська і Дрогобицька області); «Нечая» (Дрогобицька область); Дмитра Дзюрака-«Пирoga» із куреня «Прута» (Станіславська область); «Чорного» (Станіславська і Дрогобицька область); «Гамалії» (Станіславська і Львівська область); «Дороза» (Станіславська область) (вигадана сотня); «Гонти» (Львівська область); «Залізняка» і «Гайдамаків» (проходили рейдом по Західній Україні) (АУСБУ ЛО, спр. 55704, арк. 59).

Відзначав, що курені і сотні хоча й найменувалися так, але далеко не відповідали цьому як за кількістю стрільців, так і за озброєнням. До складу куреня входили близько 300 осіб. Сотня у кращому випадку нараховувала сто осіб, але переважна більшість тільки 70–80 (АУСБУ ЛО, спр. 55704, арк. 59).

Один підвідділ (70–90 осіб) у середньому мав 12–16 автоматів, 6–10 кулеметів, решта гвинтівки. Натомість рій (15 осіб), 2–3 автомати, 2–3 ручні кулемети, 10–15 гранат, 9–12 гвинтівок. Загалом тактичний відтинок «Маківка» нараховував 10–15 підвідділів (АУСБУ ЛО, спр. 55704, арк. 22).

Важливий факт подає О. Голяк і до історії структурних частин ТВ 24 «Маківка» наголошуючи, що влітку 1945 р. чисельний склад сотень фактично відповідав чисельності чот: Дмитра Суслинця-«Буй-Тура», Омеляна Булака-«Шугая», «Богдана», Василя Андрейківа-«Скакуна», Василя Гузія-«Чорноти», Василя Дуфанця-

«Горобця». Разом там нараховувалося 300–400 повстанців. Називає й причину реорганізації куреня «Бойків» – необхідність адаптувати його до нових умов боротьби. Доводилося враховувати факти неможливості прохарчувати у місцях дислокації куреня такої кількості осіб та необхідність показати наявність великої кількості повстанців у різних місцях. З цією метою за наказом ГВШ УПА курінь мав був розділитися на чоти, які оперували у різних місцях Станіславської та Дрогобицької областей (АУСБУ ЛО, спр. 55704, арк. 38).

Курінь «Бойків» складався із сотень «Буй-Тура», «Магура», «Чорноти» – «Долшки», «Шугая», «Парашка» та ін. Усі підвідділи нумерувалися, але, окрім цифр, вони отримали криптоніми за місцями базування (тобто шифровані назви походили від назв місцевостей, де вони дислокувалися). Так, підвідділу «Буй-Тура» відводилася ділянка – гора «Магура» (між Славським районом Дрогобицької області і Болахівським, Станіславської області); підвідділу Василя Гузія-«Чорнота» – гора «Должки» (між Славським і Боринським районами Дрогобицької області), підвідділу Омелян Булак-«Шугай» – ділянка на горі «Парашка» (у Сколівському районі Дрогобицької області). Ці пункти мали бути адаптовані для оперування в оточеній місцевості у радіусі 50–60 км.

Цікава та важлива інформація про матеріальний стан підвідділу 473. Так, продовольчі запаси формували: 1) 10 центнерів картоплі, яка збиралася станичними с. Верхня Рожанка Федором Саганом-«Ромком» і с. Нижня Рожанка Василем Леляком-«Хмурим» (зберігалася при підвідділі). Крім того, підвідділ мав отримати ще від районного провідника «Остапа» 40 центнерів картоплі; 2) 7 корів (перебували при підвідділі); 3) 300 кг зерна (жита) і 200 кг муки (зберігалася у лісі у сараї); 4) 110 кг. крупи; 5) 20–25 кг масла (зберігалася при підвідділі); 6) 80–90 кг капусти.

Збереженням озброєння займався станичний с. Сенечів Микола Сипливий-«Буревій». Для цього він облаштував спеціальну яму та вклав туди один міномет, одну протитанкову рушницю, угорський станковий кулемет і 5 гвинтівок, 700–800 патронів і 14 мін. Крім того, у с. Волосянка у станичного Івана Луцика-«Лепкого» зберігалася 200–300 мін (АУСБУ ЛО, спр. 55704, арк. 14).

Говорить, що, як правило, учасники повстанських відділів завжди перебували у лісах чи хуторах, розташованих поруч з лісом чи у закинутих наметах пастухів, т. зв. «зимівками». Як правило,

перебуваючи у лісах, підпільники дислокувалися біля населених пунктів, де мали своїх родичів. На зимовий період підготували відповідні бункери у лісах і гірській місцевості.

Говорить О. Голяк і про те, що курінь Василя Мізерного-«Рена» оперував на території Дрогобицької області. Сотні «Горобця», Василя Андрейківа-«Скакуна» входили у курінь «Бойків» курінного Михайла Бойка-«Трясила». Ці дві сотні, незважаючи на розформування куреня «Бойків» збереглися. Наголошує водночас, що до складу куреня «Бойків» входять сотні Василя Гузія-«Чорноти», Омеляна Булака-«Шугая», «Богдана», які перестали існувати, оскільки під час рейду на Закарпаття були розбиті відділами НКВС, а їх залишки розбіглися. Омеляна Булака-«Шугая», «Чорноту» і «Богдана» на початку жовтня 1945 р. за наказом Д. Вітовського-«Зміюки» засудили до розстрілу («Шугая» та «Богдана» розстріляли, «Чорнота» втік і переховувався самостійно) (АУСБУ ЛО, спр. 55704, арк. 58).

При перебуванні у внутрішній тюрмі УНКВС Київської області за завданням начальника Олександра Голяка оглянув лікар. Зокрема у довідці від 16 червня 1946 р. зазначалося, що у нього виявили хронічне захворювання нирок із частковим загостренням. Однак лікар вважав, що він може виконувати працю із середнім фізичним навантаженням (АУСБУ ЛО, спр. 55704, арк. 84).

2 серпня 1946 р. о 10.30 відбулося судове засідання Військового трибуналу військ НКВС Київської області під головуванням майора юстиції Дубовика. О 13.20 ВТ пішов на нараду для винесення вироку, а вже о 14.10 головуєчий оголосив його (АУСБУ ЛО, спр. 55704, арк. 95–101). Відповідно О. Голяка було засуджено до вищої міри покарання – розстрілу, без конфіскації майна через його відсутність у підсудного (АУСБУ ЛО, спр. 55704, арк. 102–103).

Того ж 2 серпня 1946 р. О. Голяку пояснили вирок військового трибуналу, про що у справі є відповідна його розписка (АУСБУ ЛО, спр. 55704, арк. 104–105). 3 серпня 1946 р. О. Голяк підготував та подав Президії Верховної Ради СРСР прохання про помилування. Суть прохання: замінити вищу міру покарання – розстріл, на працю в трудових таборах (АУСБУ ЛО, спр. 55704, арк. 109). Клопотання О. Голяка було відхилено.

Натомість у голови воєнної колегії Верховного суду СРСР генерал-полковника юстиції В. Ульріха така ситуація викликала

роздратування. І він писав про затягування із виконанням вироку. Саме тому 14 жовтня 1946 р. наголошував головному воєнному прокурору збройних сил СРСР і голові військового трибуналу військ МВС Київської області на тому, що О. Голяк, засуджений по ст. 54-1а і 54-11 кримінального кодексу УРСР до вищої міри покарання, і таке рішення погоджене усіма інстанціями. Відповідно просив розпорядження про встановлення місця перебування повнолітніх членів сім'ї та їх репресування. Підкреслював, що цього ж дня віддав вказівку Голові Військового трибуналу військ МВС Київської області про негайне виконання вироку (АУСБУ ЛО, спр. 55704, арк. 110). Безпосередньо сам вирок було виконано 25 жовтня 1946 р. у м. Київ (АУСБУ ЛО, спр. 55704, арк. 113зв.).

Висновки. Таким чином, вивчення життєвого та бойового шляху українських підпільників та повстанців має важливе як чисто наукове, виховне, так і пам'яттєве значення, оскільки спрямоване на формування своєрідного мартирологу та й політики пам'яті про учасників українського визвольного руху загалом і його учасників зокрема. О. Голяк («Ігор», «Кривоніс») пройшов доволі довгий шлях підпільними щаблями: член ОУН (1934), учасник Дрогобицької міської боївки (1934–1936), референт пропаганди Турківського повітового проводу ОУН (02.1942–10.1943), працівник референтури пропаганди Львівського окружного проводу ОУН (10.1943–05.1944), політвиховник сотні «Буй-Тура» (03–08.1945). Заступник командира 473 відділу «Кривоноса» ТВ-24 «Маківка» ВО-4 (10–11.1945). Відзначимо, що О. Голяк попри очевидний моральний та фізичний тиск подавав неправдиву інформацію, називав людей за псевдонімами або ж подавав вигадані прізвища, про членів сім'ї взагалі говорив як про померлих. При цьому багато відомостей (поіменний склад підрозділів, контакти із місцевим населенням тощо), взагалі не озвучував або ж відверто подавав хибну інформацію. Перспективним напрямком дослідження є вивчення історії підрозділу 473.

Джерела та література

АУСБУ ЛО – Архів Управління Служби безпеки України у Львівській області. Спр. 55704.

ГДА СБУ – Галузевий державний архів Служби безпеки України. ф. 2-н, оп. 107. спр. 1.

- Дем'ян, Г. (1994, 25 червня). Михайло Голяк-«Кривоніс» 22 жовтня 1915 р. – 1946 р. *Шлях перемоги*, 26 (2098), с. 6.
- Льницький, В. (2019). Обставини загибелі провідника окружного проводу ОУН Закарпаття Дмитра Бандусяка. *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*, 32, 125–138.

References

- AUSBU LO – Arkhiv Upravlinnia Sluzhby bezpeky Ukrainy u Lvivskii oblasti [The Archive of the Security Service of Ukraine in the Lviv Region] [in Ukrainian].
- HDA SBU – Haluzevyi Derzhavnyi arkhiv Sluzhby bezpeky Ukrainy [Sectoral State Archive of the Security Service of Ukraine] [in Ukrainian].
- Demian, H. (1994, June 25). Mykhailo Holiak-«Kryvonis» 22 zhovtnia 1915 r. – 1946 r. [Mykhailo Golyak-«Kryvonis» October 22, 1915–1946]. *Shliakh peremohy – The way to victory*, 26 (2098), p. 6 [in Ukrainian].
- Pnytskyi, V. (2019). Obstavyny zahybeli providnyka okruzhnoho provodu OUN Zakarpattia Dmytra Bandusiaka [The circumstances of the death of a leader of Transcarpathian OUN county provid Dmytro Bandusiak]. *Ukraina: kulturna spadshchyna, natsionalna svidomist, derzhavnist – Ukraine: cultural heritage, national consciousness, statehood*, 32, 125–138 [in Ukrainian].

*Стаття надійшла до редакції 30.09.2022 р.
Стаття рекомендована до друку 31.10.2022 р.*